

ZORA.

Časopis za zabavo in poduk.

Izhaja
dvakrat na mesec, 1. in 15.
dne na celi poli.

Stoji po pošti za celo leto
4 gl. za pol leta 2 gl. — Za
dijake in učitelje celoletno
2 gl. 50 kr.

Franciška z Rimini.

Žalostna igra v petih dejanjih.

Spisal Silvio Pellico.

(Dalje.)

Četrty nastop.

Lančot in Sluga.

Lančot. Kedó je in odkod?

Sluga.

To ni povedal —

A skoraj bi ga uganiti mogel: —

V vežo stopivšemu genotje silno

Prevzelo mu je dušo. Radostno

Ogledovat pradedov je orožje

Obešeno po stenah. Koj spoznal

Je kopje očino in ščit njegov!

Lančot. O Pavel, bratec moj! —

Sluga.

Vže tú je — glejte! (*Odide*)

Peti nastop.

Pavel in Lančot (*tečeta si naproti in objemljeta se dolgo.*)

Lančot. Si li ti res?

Pavel.

Lančot, o bratec moj —

Sedaj solzé najslajše naj tekó —!

- Lančot. Prijatelj, nežnih let edini družo! —
Oh dolgo, dolgo lóčena sva bila!
- Pavel. Tú zadnjič bil sem te objel! Objemal
S teboj sem oni dan še družega —
On tudi plakal je — Al nikdar več
Nisem ga videl!
- Lančot. O premili oče! —
- Pavel. Oči umrlemu si ti zatísnol —
So-li ti naročili kaj za — Pavla?
- Lančot. Imenovali umiraje so
Imé oddaljenega sina še!
- Pavel. Al blagoslov so mi pustili svoj? —
Z nebes sedaj na naju gledajo,
Ter veselé se, da sva združena —
Odslej zedinjena bodiva vedno! —
Vže naveličal sem se puhle slave,
Prelival krv za tujčevi sem prestol,
Priboril mesta, katerih ne črtim. —
Slavili so me vsi in čast visoko
Podelil mi je milostivi car —
Al splošna slava mi je zagrenila,
S krvjó napajal sem svoj meč — za koga?
Za tujca! — Nimam li mar domovine,
Za katero imajo prelití krv sinovi? —
O zá-te, zá-te, slavni dom junakov,
O mili dom, potegnem vselej meč,
Ko srámotil te bo napuh soseda! —
Al nisi mar najblážniša krajina
Od vseh, kar žarko solnce jih obseva? —
Al umetniji vsakej nisi mati? —
Al ni tvoj prah — junakov tvojih prah? —
Pradedom mojim dala dom si i slavo —
Kar sreú je najdražje — v tebi biva! —
- Lančot. Kdo bi te videl, slišal, pa ne ljubil? —
Človeku ni mogoče! — Hvaljen Bog,
Črtiti oná — ne — ne bo te mogla! —
- Pavel. Kedó?
- Lančot. Ne veš še? — V polno srečo mojo
Še druge manjka tu osebe nežne —
- Pavel. Kaj morda ljubiš?
- Lančot. Prašaš, ako ljubim? —

- Najkrásnišo, najboljšo ženo ljubim, —
O sreča žalostna! — —
- Pavel. Jaz tudi ljubim:
Britkosti drug si družemu zročiva. —
- Lančot. Pred smrtjo naročili so mi oče,
Naj se oženim, mir da bode v hiši —
In spolnil sem jim željo! —
- Pavel. Ljuba tvoja
Ti je soproga? — ti pa nisi srečen? —
A kdo je ona — Al te mar ne ljubi? —
- Lančot. Grešil bi, rekši, da ne ljubi me —
In tebe tudi bi ljubila — znam —
A brata si ubil jej na bojišči. —
Mrziš se jej — in videti te neče! —
- Pavel. Govóri, kdo je ona? —
- Lančot. Videl si jo,
Kedar na Gvidov dvor
- Pavel. Oh — ona, ona
- Lančot. Hči Gvidova
- Pavel. In ljubi te — in žena
Sedáj ti je? Oh brata sem jej vbil — —
- Lančot. Po njem si neprenehoma žaluje —
Odkar je čula, da na dom si prišel,
Obupno se ogiblje tega dvora —
- Pavel. (*Premaguje se še vedno*). —
Oh videti — še videti me neče! —
Živeti srečno z bratom upal sem, —
Odpravim se na novo in nikoli
Ne boš me videla več, domačija —
- Lančot. Oba živela bova srčno tukaj —
Nikar me ne zapusti! —
- Pavel. Živi mirno,
Soproga ljubša móžu je od vsega —
Ti — ljubi jo! Daj, vzemi ta-le meč,
In daj mi tvojega — v spomin na brata.
- Lančot. O brat —
- Pavel. (*Rahlo ga primora, da menjata meča*).
Ko enkrat spet se vidiva,
Ak doživim — ohladila se nama
Bo v srcu kri — in čas, ki vse ugasne, —

Sovraštvo pogasi Frančiški v srcu —
I brata bode znala me!

Lančot. Al si jo zgubil? —
Pavel. Bog mi jo je vzela! —
Lančot. Tolaži naj te bratova ljubezen.
Ko vidi tebe in priljudno tvoje
Vedenje plemenito — vmirilo
Srcé se bo Frančiški. Hodi z mano —
Pavel. Pa kam? k Frančiški? Vari Bog me tega! —

(Konec prvega dejanja.)

(Dalje prih.)

Ljubezen Urha Celjskega.

Historična novela; spisal Št. Lapajne.

III.

Ne upite, ne svarite!
Kaj me čaka dobro vem.
Stritar.

Nekaj mesecev je že preteklo, kar je Albert nastopil svojo službo na gradu v Berhtalsdorfu. Akoravno je bila plača manjša, kakor je pričakoval, in le opravila navadnega pisarja opravljal, je bil vendar zadovoljen sè svojim stanom. Nekega dne ga najdemo zopet prav pisarečega, ko mu prinese strežaj pismo. Hitro vstane izza mize, vzame pismo, ga ogleduje od vseh strani, ter ga počasi in strmè odpira.

„Od kod je neki? Od Kamile? Ne. Pisava nij njena. Prijatelj je nijmam. Od koga je neki?“

Strmè preobrača odprto pismo v rokah, ne upa se skoro brati. Še bolj pa strmi, ko ga prečita, vse žile se mu napnejo, kri mu zavre. Kaj je neki tako imenitnega v pismu? Le malo besed je imelo tak vspeh.

„Neznani prijatelj vas svari pred Celjskim. Službo je vam dal, so-progo izneveril.“ Podpis U. E.

Vsakega bi bile te besede razgrele, tudi pri Albertu nijso bile brez vspeha. Vendar se skuša tolažiti. „Gotovo so mi to dunajski gospodiči naredili, ker poznajo mojo ljubosumnost. Moja žena mi je že toliko zvesta, da se ne da preslepiti od vsacega. Pa Urh Celjski? Saj jo še ne pozna.“ Pismo spravi, ter piše dalje. A nikakor se ne da ljubeče srce popolnoma vtolažiti. Zmirom mu šumijo besede: „soprogo izneveril“ po ošesih. Upanje, dvom in negotovost rojijo v njegovem srcu. Nazadnje

izvleče še enkrat pismo, ter vse še enkrat prečita. Zdaj še le zapazi podpis, omenjene črke.

„Kdo more to biti? Saj ne Urh Eicinger! Najiskrenejši prijatelj Celjskega. Ako je ta, potem je resnica nedvomljiva. Ta mi gotovo ne zavida dobre službe; gotovo nij to pisal, da bi me iz grada spravil. Kako, ko bi bilo kaj resnice na tem? Pa — ne morem verjeti. Moja soproga mi je zvesta. Zdaj se spomnim — ni li me ona naganjala službo prevzeti? Ne piše mi li v vsakem pismu, kako se ji dobro godi, kako se lepo zabavlja? Da, da, vse je očitno. Zvita kača! O soproga, o Kamila! tega bi ne bil nikoli verjel! Da, da brez dvombe je. Kaj mi je storiti? Moji možgani mi vrejo. Saj sem vedel, da se ni dobro uklanjati temu tlačitelju, temu trinogu, o — o — rajši bi ga bil —. Pa — nij bil znabiti oni, ki se je imenoval dijaka, kaki ogleduh in privrženec Celjskega? Ogledati si moram mojega sovražnika, mojega tekmeца, da bom vsaj vedel, s kom imam opraviti. Poznati hočem onega, ki se je imenoval toliko časa meni v pogubo moj gospod“.

Po teh besedah vstane, ter se podá v malo sobo, kder so visele po vrsti slike pradedov celjskih grofov, od prvega, ki se je bojeval že v križarskih vojskah, do zadnjega, do Urha Celjskega. Kakor so bile vse prednje slabo naslikane in že ostarele, tako je bila podoba Urhova lepa in naravna. Nedavno se je dal v Beču naslikati. Njegove občutke popisovati, njegovo jezo in srd narisati je nemogoče.

„Zdaj je očitno. Od onega večera, ko me je prosila, da bi smela obiskati zabavo pri Eicingeru s hčerjo njegovo, od onega večera mi je nezvesta. Pač res mi je le on soprogo izneveril. O kdo bi bil vedel nasledke te zabave! Pa kdo more kaj odreči temu angelčku ali hud —? O jaz nesrečni, prevarjeni mož!“ —

Hitro zapusti sobo, ter gre nazaj v svojo pisarnico. Z obema rokama podpre glavo, vidi se mu, da veliko misli, ker globoko izdiha.

„Kaj bo iz tega, dobro vem, vendar mu hočem pisati, da mi je vse znano, da naj se maščevanja boji — še več — da sem že grad zapustil in da mu za zmirom ženo odtegnem“.

Precej po teh besedah vzame papir, ter spiše hitro pismo. Hitro ga nese k oskrbniku, da naj ga oddá poslu, ki gre v Celje. Tudi razloží starčeku, ki je bil več nego trideset let že na gradu za oskrbnika, vse okoljšine, ki ga morajo grad takoj zapustiti. Vse odobruje starček, le tega ne, da piše o osveti.

„Kdo se more ustavljati Celjskemu, ali še celo se nad njim maščevati? Jaz vas svarim in prosim, da gledate na nasledke, ki bi znali iz tega nastati“.

Tako in enako govori starček, pa kaj se meni za to razburjeni Al-

bert, kojemu nij družega mar, kot izneverjena soproga in osveta Celjskemu. —

„Maščevati se nad njim, akoravno poginoti mi bo edino mar! Naj me čaka, kar hoče, odjenjati nečem. Jaz hočem pokazati, kaj premore ljubezen, akoravno je nij soproga vredna.“

Ves razburjen oddá pismo poslu. Sè svojo sivo glavo maja stari oskrbnik, še enkrat ga posvari, pa vse nič ne pomaga. Odpraviti se gre na pot proti Beču, vendar mu nij osoda pustila še enkrat videti rojstni kraj, še enkrat objeti tako drago soprogo, še enkrat poljubiti sad ljubezni. Poglejmo za osodepolnim pismom.

IV.

Dejanje manj je grozovito,
Kot misel duše oplašene.
Podoba je, možgan morija,
Ki vznemirja strašno domišljijo!
Makbet. VI. prizor.

Na gradu v slovenskem mestu Celji sedi za mizo v visoki dvorani Urh. Pred nekolikimi dnevi je prišel iz Dunaja, kamor so ga vezali tako sladki spomini. Pred njim na mizi leži veliko papirjev, celi kupi vezanih debelih foljantov. Globoko misli, ter skuša poizvedeti sodržanje teh spisov. Gotovo so diplomatična pisma, njegovo navadno opravilo, katero mu lase beli. Pa danes ni tako zamišljen, ne čita s tako pozornostjo, kakor druge krat. Sem ter tje tudi globoko vzdihuje; nazadnje vstane izza mize, ter izvleče malo podobico svoje dunajske ljubice.

„Kaj se bodem mučil s tem suhoparnim in nehvaležnim delom? Drugi naj bodo od sedaj voditelji Ladislava, drugi naj se pečajo z državnimi opravili na dvoru Friderika, jaz pa hočem edino le svoji ljubici živeti, edino se truditi, si jo za zmirom pridobiti.“

Že hoče stare spise spraviti in odposlati, ko se mu zopet oglasi njegova strast, ona strast, ki je bila nagon vsem njegovim prejšnjim in poznejšim hudobijam, ki je neposredno vzročila njegovo tragično smrt — častilakomnost.

Kdo bi se mogel ustavljati časti in imenu prvega svetovalca? Kdo bi mogel stopiti s pota, na katerem je že tako daleč prišel? Kdo bi se mogel odpovedati vsem naslovom, kateri so se vezali z imenom Celjskega? Tuli Urh nij mogel tega storiti. Na eni strani ljubezen, na drugi strani čast so se bojevale v njegovem srcu. Nobene izpustiti, obe strinjati, sklene na zadnje Celjski.

V taki hudi notranji borbi ga najde njegova soproga Katarina. Molče obstoji na vratih, ter ga čudom opazuje. Še nikoli ga nij videla tako razburjenega, a le pogled na zmetane spise in pergamente ji razlaga vse.

Méni, da ga le državne reči, znabiti carjevo nezaupanje tako vznemirja, prevarjena! Hitro vstopi k njemu, roko položi na ramo, in z njenim milim glasom ga vpraša po vzroku njegove razburjenosti.

„Kaj vam je, dragi soprog? Je vas zopet dvor razžalil? O pustite ta nehvaležni Beč, pustite vsa državna opravila, ostanite na domačem gradu pri vaši soprogi, ki vas tako neizrekljivo ljubi!“

„O Katarina! Zopet te vidim, veseli me, da te zdravo in veselo najdem. Toda pusti te reči, ktere ne razumeš, odstopiti ne morem več. Kako si se kaj radovala ta čas?“ ji odgovori začetkom z nekoliko tresočim se glasom osupnjen pri njenem nenadnem prihodu.

„In o ljubezni, ktero si mi zmirom zatajeval, prišedši domu mi ne veš ničesar povedati? Se je tvoje sree osušilo med temi pergamenti?“

„Da, da Katarina, o ljubezni? — o ljubezni? Pusti te otročarije; med starimi zakonskimi nij to navada; le zaljubljeni mladeneč in hrepeneča deklica golčita o tem predmetu“, dé Urh komaj prikrivaje svojo skrivnost.

„Otročarija? O Ulrik, zelo me žališ. Pa drugo kraljico si je izvolilo tvoje sree, zarad tega mora odstopiti stara. Kaj ne, Urh?“

Žalostno se posmeji, ter odide skozi srednje dveri v svojo sobo.

Pri zadnjih besedah osupne Urh, rudečica oblije starega grešnika, ker vidi svojo skrivnost izdano, jecljaje se hoče zagovarjati, a soproge nij nikjer več. Dolgo si ubija glavo in se trudi izvedeti izdajalca svoje ljubezni

„Nihče drugi kot Eicinger ve za mojo ljubezen. Eicingerovo delo je.“

Zopet se vsede k svojemu delu, ter preobrača stara pisma; vendar mu nikakor delo ne gre izpod rok. Zmirom misli le na dunajsko ljubico in na sum in vednost svoje soproge, ki se mu stavi kot prva ovira svoji ljubezni. Pa nikoli še ni odstopil od polu poti, tudi sedaj ne! Le marljivo čita pisma dalje, ko nastopi pismonos iz Berthalsdorfa. Hitro vzeme pisma in račune, zadnje odloži na stran, le na pisma obrača vso pozornost. Kako ostrmi? Nepopisljivo začudjenje se bere na njegovem obrazu, ko čita prvo pismo, ktero mu v roko pride. Mrmraje čita: „Gospod! zvedel sem vašo zvijačo in nezvestobo izneverjene, od vas zapeljane soproge. Ko bode te pismo čitali, sem že grad zapustil, maščevati se hočem nad vami, iskati pravico in soprogo vaši roki odtegniti.“

Albert E.

„Ha! To je drugo delo Eicingerovo! naj si bo.“

„Kako? Samo gospod me imenuje, in mi ne pritika vseh drugih naslovov, kar dela še celo car? — Vitovca hočem pozvati, še zmirom mi je vedel svetovati, znabiti je boljši prijatelj, kot Eicinger.“

(Dalje prih.)

Šâhnâme ali Kraljeva knjiga.

Glinski.

(Dalje in konec.)

Bog mu je uslišal molitev. Iredžev vnuk kaznuje zločinca, ali gorje! s krvjo lastnih sinov omadežen se zgrudi sivi starec od žalosti v grob milo tarnaje:

Življenje moje gine, svetli dan temni,
 Je počlo srce mi od bridke žalosti
 Za troje sinov, ki pred mano vzel jih mor
 In meščevanje. Tak mladino stêre spor,
 Tak sahne ona in pretaka blago krv,
 Ak dela hudo le, po zlem le hrepeni.
 Ker niso mi sinovi slûšali besed,
 Zatrla je nemila smrt njihovi sled.

Dalje čitamo v persijski junaški pesni tudi o zaljubljenih, kakoršna sta Romeo in Julija. Cela pripovedka v Sâlu in Rûdâbi nam kliče v spomin visoko pesen, katero je Shakespeare nedosegljivo krasno pel o ljubezni. Prvo sestanje zaljubljenecv, njuni pogovori, vse njuno sladko, zaljubljeno šepetanje nam opisuje Firdûsî tako, kakor angleški pesnik v krasnem prizoru na vrtu in v Julijni spalnici, samo da so orientalske slike živeje, bolj iskrene in mamljive.

Vrh strehe v tili noči pričakuje roželična krasotica, kakoršna je cedra od polne lune obsijana, svojega milega, in ko se on približa, razplete nočnotemne kite ter ga ž njimi potegne k sebi. Le prehitro zasveti beli dan, sè solznimi obrvmi prosita sedaj oba bleščeče solnce:

Le troho še, trošečko vsaj počij
 O dika sveta, še nikar ne sij!

Kako lepo se dajo s temi primerjati Julijne besede pri Shakespearji:
 Za goro s tabo, ti plamenni voz!

Enake so v primerni situaciji tudi Fritjofove besede v sloveči Tegnerjevi pesni: Prsveti nam kesneje dnes — zaspî daneča zvezda mila!

Obupno se pogovarja Romeo z pobožnim očetom Lorencom, obupljivo piše Sâl očetu svojemu slikaje mu plamen srea, morje trpljenja, ki divja v njegovi duši. Saj tudi on in Rûdâbe sta sovražnih si roditeljev, tudi v njunih srcih je iz uničljive zavisti očetovske švignila iskra goreče ljubezni. Rûdâbe namreč je Sohakovoga prokletoga rodû in dlja tega večni razpor in sovraštvo med Mihrâbom, njenim očetom, in kraljem iranskim, Sâlovim gospodom in oblastnikom. A Mihrâb nas opominja po vsem svojem značaji naglo vzkipelega Kapuleta. Ko izve ljubezen svoje

hčere do Sâla, hoče jo naglo v jezi umoriti; nikakoršni razlogi ne ovrejo mu psovanja in zmerjanja, dokler ga ne utolaži pogled mile deklice. Vse ustreza znanemu prizoru, ko sili Kapulet Julijo, naj si izvoli Parisa za soproga. —

Vendar je persijska pripovedka že od začetka manje tragična in naravno je tudi njen izid drugačen, nego britanske drame. Sovraštvo se počasi utolaži in Sâl in Bûdâbe sta srečna. Gotovo važna in pomenljiva razlika za dramatika in psychologa.

Mimo gredè naj omenimo, da Shakespeare ni prvi dramatik, ki je ovo po neki italianski noveli posneto snov na gledališčini oder spravil. Porabil jo je bil uže Italian Groto za tragedio „La Hadriana“.

Drugi persijski pesniki so isto snov, namreč ljubezen med otroki sovražnih si rodbin, tudi bolj tragiško razvijali, kot Firdûsî, vzlasti lepo in izvrstno pa Nisami, prvi romantik persijski, v puščavni drami „Leila in Medznûn.“

Ethé, ki izdeluje natančni prevod te drame s kritičnim tekstom vred, domneva, da se je ta pripovedka po križarskih romarih bila zanesla na zapad in je podlaga Ariostovemu besnemu Rolandu. —

Glavni junak cele kraljeve knjige ali Šâhnâme pa je košati Rustem, kateremu je podeljena večna mladost. Vrsti se rod za rodom na kraljevem prestolu, toda on služi prirojenim mu oblastnikom vselej z isto izgledno zvestobo doprinašaje junaška dela.

Rustemov značaj je povsem enak indiškemu Karni v slavnem eposu Mahabarata, grškemu Ahilu in nibelunškemu Siegfriedu. Vsi trije izvršujejo vrla, slavna dela, poginejo po izdajstvu in zvijačah in se meščujejo še po smrti nad svojimi sovražniki. Poleg mnogih dokazov, koje hočemo pri drugi priliki vzlasti o Ahilu priobčiti, nam je tudi ova enoličnost značajev priča, da nobeden teh treh junakov ni zgodovinska osoba. Vendar bi bilo trjenje neopravičeno, da so morda Helleni ali Nemei junaka si izposodili od Persov; samo ideal junaštva in zvestobe je vsem ariškim narodom isti, od vseh enako cenjen in stavljen in prav ta ideal se je večil, bi rekli, v Karni, v Ahilu, v Marku Kraljeviču in v Siegfriedu in polagoma razvil do one dovršenosti, v kateri se nam v pesnih opisuje.

Rustem ima komaj osem let, že je močan junak, bojuje se s sloni, premaguje zmaje, bese in čarodejnice. Naposled ga ugonobé zvijače sovražnega mu brata. Ustrelil ga sicer Rustem s puščico, vendar tudi sam najde smrt padši v jamo natakнено s koli, meči in sulicami.

Rustem zapusti tri sine. Med njimi je sopét Isfendiâr Ahilu in Siegfriedu podoben, ker je samo pri očeh ranljiv, sicer pa po vsem životu očaran in neoškodljiv. Bojuje se, osvobodit si vjeto sestro, z rogatimi volki, levi, zmaji itd., celo lepo čarodejnico premaga. Konči si osvobod

sestro, ki mora, kakor nordiška Gudrun, za deklo služiti, in se strašno meščuje nad njenimi zatiralci.

Hči Rustemova z imenom Bânu-Gušâps je podobna nibelunški Brunhildi; živi kakor Amazonka, hodi na lov in se bori z vsakojakimi pošastmi. Zaroči se prav nerada z nekim persijskim velikašem a njeni sorodniki jo primorajo, da ukroté s tem ljubosumnost snubečih vitezov. Takoj po ženitvi si zveže, kakor Brunhilda, supruga s pasom in le žilave roke Rustemove jo vžugajo. Ženska sramožljivost se tedaj tukaj više ceni, kot v nemškem eposu.

Druga pripovedka v Šâhnâmi ima enak motiv, kakor hellenska v Phaedri. Za Sijâvuša, lepega mladenča, je mačeha njegova Sûdâbe od strastne ljubezni vneta. A njega mrzi taka ljubav in nevoljno zavrne pregrešno ženo. Zanemarjena in zaničevana se hoče Sûdâbe meščevati in obdolži, kakor Phaedra, pastorka istega zločina, katerega je sama kriva. Kralj ne vé, komu bi verjel, soprugi ali sinu. Sklene tedaj zamotano obdolžbo rešiti z božjo sodbo. Sijâvuš dostane ognjeno skušnjo zmagalno in Kaj Kâvus obsodi zlobno suprugo na vislice. Le velikosrečna prošnja njegove pastorka jo reši take malo poetične smrti. A ne da bi zvijaška ženska iz hvaležnosti pozabila meščevanje, še le huje šunta zoper sina tako dolgo slabotnega supruga, da mora on v Tûran pobegniti. Ondi prijazno sprejet se zaroči s kraljevo hčerjo, vendar sreče ni dolgo vesel; kajti sovražniki njegovi ga natolecujejo pri tastu kot izdajalca in on pogine od moralne roke. Prekasno tarna Kaj Kâvus, da je nedolžnika od sebe pahnil, a zvesti Rustem, pajdaš umorjenega Sijâvuša, kaznuje grdo začetnico te tragične dogodbe in Sûdâbe stori grozno smrt.

Enako snov razvija Firdûsi v drugi veliki epopeji z imenom Jusuf in Zuleiha in za njim tudi Džâmi, poslednji slavni epik persijski.

Pravljica o zmajevem boji za kralja Ardešira je tudi po Evropi seveda v raznih oblikah daleč razširjena. Glasi se tako-le: Predla je deklica pavolo in našla v razrezanem jabelku črva, ki ji podeljuje srečo, da ji gre vsako delo urno od rok. Čem dalje bolj rastoči zveri da hvaležna rodbina deklice s prva skrinjo, potlej kamneni hram za stanovališče. Njih bogastvo in veljava raste od dné do dné, dokler se Ardeširu ne posreči, da službenike upijani, v grad prilomasti in zmaja ubije. Enako se izleže v staronordiški pravljici o Ranar-Lodbroku zmaj ali lindvern iz kraguljevega jajca in Jarl Herraudr ga daruje svoji hčeri itd. Nam ni treba tako dalje hhoditi; doma lahko čujemo pripovedovati, kako se lindvern iz petelinovega ajca izleže. Res se kaj takega malokdaj zgodi, vendar je treba paziti in vsako jajce, ki petelin znese, takoj uničiti. Zmaj, ki bi se sicer gotovo izlegel, raste silno hitro, in kedar izpod strehe vzleti, se celo poslopje za njim podere. —

Vendar bodi dovolj, vsega tako ne moremo priobčiti. Poudarjamo pa še eukrat, naj vsak marljivo zapisuje pravljice; učimo se v tujih poezijah spoznavati ceno domačega blaga.

V noternjoj Srbiji.

Potopisna črtica.

(A. S.)

Nekako turobno čutje polasti se človeka, ko mu je zapustiti kraj, v kojem je bival više časa, ako tudi v njem nije uživao ničesa posebno prijetnega. Ali ko se spravljamo na pot iz mesta, na koje nas vežejo spomini blagih, ugodno preživljenih časov, ko podajemo vernim prijateljem, s kojimi se mogoče da razstavljamo na veke, k slovesu roko, stisne nam srce neka molkla, neopisiva bol i vroča solza se nabere pod okom, če njoj tudi že od mnogih viharjev okorelo lice ne daje na dan. Tako sé je tudi meni stiskalo srce grčevito, ko sem rekel Kruševcu „z bogom.“ Mnoge prijetne ure pretekle so mi tukaj v krogu blagih prijateljev, ki sem jih našel, tukaj niti jih pričakovavši. Mnogokrat nasladjivalo se mi je srce tukaj na slikah srbske nekdanje veličine i slave, kojoj sem zrl v duhu, sedeč na razvalinah starega Lazarjevega grada; tam sem tolikokrat rad zahajal i gde sem občil v domišljiji sè sencami z lovorjem neumrle slave ovenčanih slavjânskih junakov.

Jesensko solnce se je že začelo nagibati k zatonu za greben sivega Kopaonika — cesta pelje ravno pod starim gradom uz na pol že razvaljeno mošejo carice Milice proti Čit-luku, sosednjemu selu na zapadnoj strani Kruševca — od tod še en pogled z otožnim okom nazaj na rdeči zvonik starodavne Lazarjeve crkve i na sivočrni stolp razvaljenega grada, na prijazno bele hiše carjevega Kruševca — cesta se spusti navzdol, Kruševac je zginol izpred očesa i nise ga videl više.

Da ne rečem najlepši, a to je gotovo eden od najboljih predelov, kar sem jih videl, dolina srbske Morave. Proti jugu meji njo, počenski pri Kruševcu z Jastrebarsko planino celi red v nebo kipećih gor vse do Čačka, gde se reka privije izmed tamnih planin. Na levoj obali Morave pa, od Stalača i vse do visokega Kablara, vrstijo se nižji brežuljki, ali z gosto šumo obrastli, ali pa nasajeni z blago vinsko trto, ter delajo na mnogih mestih prekrasne krajine i človeku nij treba biti preveć poetu, da si v domišljiji slika na njih zemeljski raj. A med temi prirodniimi ograjami širi se ravno i rodovitno polje, na mnogih mestih čez miljo široko, a spet na drugih celo stisnjeno med gorske robove, izmed kojih se vijuga, napravljajoć velike zavoje, bistra i šumeća Morava.

Med Kruševcem i Trstenikom leži ob cesti više velikih vasi; med

temi je Stopanje najznamenitija: leži prilično v polovici pota i poseduje mehano (krčmo) drugega reda. Ker je pod turskim gospodarstvom v Srbiji vse propalo, kar bi potovanje po zemlji ne samo olegševalo, nego le mogoče storilo, to je morala biti prva skrb srbskoj vladi, da odpre spet oslobodjeno zemljo stranemu potniku, ter po njem privede v zemljo obrtnost i vzbudi trgovino. Dobro spoznavši to svojo nalogo, rešila jo je vlada tudi prav mojstersko. Ne samo da je zgradila v kratkem času toliko cest, da so spojena že vsa znamenitija mesta v zemlji, ter da jih obdržava po svojih organih v prav dobremstanju: ona se je tudi postarala za konak (prenočišče) tujcu, ako ga zateče noč na potu. Vz vse glavne ceste nahajajo se gostilnice v oddaljenosti od dve do dve ure, ki morajo biti obskrbljene sè vsem, kar je potujočemu za prenočenje potreba. Vse te gostilnice, kakor tudi ostale po selih i mestih, stojijo pod nadzorom oblasti, ter so razdeljene na tri razrede. One prvega razreda so hoteli v pravem pomenu besede; gostilnice drugega reda morajo imeti po več sob za goste i z njimi druge ugodnosti; a gostilnice tretjega reda morajo imeti saj eno sobo s čisto posteljo za potnika. Vsak gostilničar je odgovoren oblasti za to, da more preskrbeti gosta vsaki čas se vsem, kar je dolžen po naredbi imeti pripravljenega. Vse te gostilnice stavljene so po enakih planih, ter stoje pod nadzorom ministerstva za javne stavbe. Brez dovoljenja oblasti i brez da se drži predpisanih pravil za gostilnice, nije vlasten v Srbiji nikdo držati mehane. To hvalevredno vedenje je oslobodilo potnika povsodi skrbi, da bi ga noč zatekla na mestu, gde ne bi našel prenočišča. Naj se pohvale s čim sličnim „kulturonošeče“ vlade zapadnih držav!

V Stopanju postali smo malo — potoval sem sè svojim vrlim prijateljem dr., R . . . , i njegovo ljubeznivo gospo, ki so mi prišli do Kruševca nasproti. Tukaj smo popili v Srbiji neizbežno „sladko s vodom,“ crno kavo i za tim, kar je sicer nenavadno tukaj, po čašico vinčeka, porazgovorili se malo z drugimi gosti, kojih se je bilo precej nabralo pred mehano, da pijejo, k temu pušče svoj duhan, crno kavo. Vina se tukaj pije prav malo, če ravno raste izvrstna kapljica v Srbiji. Po više ur sedi tukaj gost v mehani, popije kojo čašico crne kave ter potroši k večjemu po deset par. Pijanega človeka je v Srbiji prav redko videti. Srbin posebno ljubi da mu podaš nekoliko prijaznih besed, če si tudi celo nepoznan z njim; a s tem si pribaviš koj njegovo prijateljstvo, a v obče ugladiš pot povsod po zemlji. Tudi jaz sem jim vsigde moral pripovedati, od kod sem prišel, kako je v mojej domovini, ter više sličnega. Posebno godi Srbinu, ko mu kažeš, kako potuješ po njegovej zemlji, da jo razgledaš, ter kako da je lepa i kako da Srbija vidno napreduje; to gladi njegov ponos i hrani mu gorečo ljubezen do svoje lepe i slobodne domovine. „Boga mi, je naš brat,“ rekel mi je mnogi, „jer tako liepo naški sbori (govori) — nije Švaba“ — čuda

božjega! Nemci pač nigde na svetu nemajo naroda, ki bi jim bil prijatelj — „neka vidi, neka, kako je kod nas; pa neka onda kaže u svojoj domovini, kako mi napredujemo.“ — Poslovili smo se, ter v prijetnem večernem mraku hiteli proti Trsteniku, novemu zavičaju (bivališču) mojega vrednega prijatelja i vrlega slovenskega rojaka. (Dalje prih.)

Štefan Nemanja I. srbski veliki župan.

Zgodovinsk obraz.

Fr. Jaroslav.

Slovanom je treba, da skrbno izprašujejo in spoznavajo slavna dela svojih prednikov, da se v njih ogledujejo, ter da vidijo, kaj je treba učiniti tudi njim, da Slovanstvo proslavé, da ga povišajo do one stopnje sile in razvitka, na kterej je že stal pod nekdanjimi svojimi vladalci.

V srbskej zgodovini na primer nahajamo mnogo odličnikov, ki so s svojimi deli sebi in svojemu narodu pridobili in zapustili večno slavo. Vzlasti v vladarskem domu Nemanicev nahajamo znamenite vladalce, ki so s svojimi deli sebe proslavili, narod pa povzdignili in očvrstili. Eden najznamenitejših vladalcev te rodovine je bil sam Štefan Nemanja I., ki je to rodovino osnoval. Njegova dela po svojej važnosti za narod srbski se morejo vspeoredovati z deli najznamenitejših vladalcev. Kar je Nemcem Karol silni ali Henrik I. in Angležem Alfred silni, to je Srbom Štefan Nemanja I. veliki župan.

Zelo žalostne so bile okolnosti naroda srbskega pred Nemanjem. Srbi razdeljeni v mnoge male oblastnije, imeli so mnogo poglavarjev; ali ne eden izmed njih ni bil vsem gláva; ne eden ni bil vsem vrhovni gospodar. Njegove raztrgane sile niso mogle nič velikega učiniti. Srbi takrat niso bili toliko močni, da bi bili mogli se ubraniti splošnim neprijateljem. Grki z ene, Madjari z druge, Benečani s tretje in Bolgari s četrte strani napadali so neprenehoma Srbe, ki so se nahajali, dejal bi, med štirimi ognji. Vsi ti sosedje so imeli velik upliv kedaj pa kedaj na srbski narod, in kedaj pa kedaj na nektere srbske oblastnije. Vzlasti veliko škodo so delali srbskemu narodu Bolgari in Grki s svojimi spletkami in s svojim vzajemnim postopanjem. Oni, kedar so dospeli do nadmoči, pehali so in zmenjavali po svojej volji srbske vladalce, in podkurjevali v srbskem narodu upore sebi na korist, Srbom pa v pogubo. Polnih pet sto let (od 640—1144) so preživeli Srbi v vednih notranjih borbah. Ves ta čas, v nepretrganem odbijanju tuje nadoblasti, ktera je hotela Srbe sebi brezpogojno podvreči, bili so Srbi razdrobljeni na več oblastnij brez občne vrhovne vlade. V tem času so se pokazovali kedaj

pa kedaj poedini znameniti vladalci, ki so več srbskih oblastnij podvrgli svojej vrhovnej oblasti, ki so razvili dovoljno moč proti splošnim neprijateljem in proti notranjim nezadovoljnikom, in ki so na to šli, da vso Srbijo spojè v eno celoto, in sestavijo veliko srbsko državo. Ali deca takih vladalecev je delila oblastnije med se, ktere je oča s krvavim znojem v eno spojil, in tako po večkratnem poskusu, da povzdignejo eno veliko in močno srbsko državo, ostali so Srbi raztrgani na več malih oblastnij, ostali so vedno neznatni in slabi.

V takem žalostnom, raztrganem stanju so bili Srbi dolgo časa, vse do onda, ko je prevzel vlado nad srbskim narodom Štefan Nemanja I. On se je narodil v Ribnici, v Zeti nad Podgorico blizo starega grada Duklje 1113. leta. Zbog neke velike vstaje, ktera se je vzdignila v Srbiji, Duklji, Travuniji in Dalmaciji, bil je primoran oča Nemanjev pobegniti iz svoje zemlje, in odide v Duklje, in tu v dukljanskej oblastniji rodi sina Štefana Nemanjo. V teh pokrajinah je vladala takrat manihejska herezija in zato je bil Nemanja krščen po obredu te herezije. Kedar je pa odrastel in kedar se je povrnil k svojemu očetu v njegovo stolno mesto, bil je sredi srbske zemlje drugi pot krščen po obredu pravoslavne cerkve od pravoslavnega arhijereja. Nemanja je bil takrat star trideset let.

Nemanja je imel tri brate, med kterimi je bil on najmlajši, pa je svoje brate presezal s telesnimi in duševnimi lastnostmi. Po smrti očetovej razdelè bratje zapuščeno jim oblastnijo. Nemanja prejme sredino oblastnije. Bratje Nemanjevi so kmalu spoznali, da jih Nemanja preseza v vseh stvaréh, torej so jeli bati se ga, in prav zato tudi so ga deli v sredino, da bi laže mogli braniti se mu. Še bolj pa so se prestrašili, ko je Nemanja postal prijatelj grškega cesarja Manuela Komnena, ki je že delj časa želel videti in poznati Nemanjo, čegar imè je že takrat slovelo daleč na okrog. Ko je Nemanja prišel k grškemu cesarju, sprejel ga je prijateljski, poljubil ga in dal mu na dar Glubočico tako, da ostane imetek njegovej rodovini. Nemanja se je s tem utrdil v svojej očetnjavi, ali njegovi bratje plašljivo okolo sebe pogledovaje, strežejo mu po življenju.

Nemanja je bil vrlo pobožen, in je zgodaj začel zidati cerkve in samostane, ter jih obdaroval z raznimi predpravicami. Bratom ni bilo to po volji, da je Nemanja tako začel razprostrirati svojo oblast, toraj dojdejo k njemu in mu očitajo: „Zakaj zidaš cerkve in samostane, pa se z nami o tem ne dogovarjaš?“ A Nemanja jih zavrne: „Bratje, čemu mi oponašate? Kar delam, delam na slavo Božjo, in če je dobro, naj je meni dobro, ako je pa napačno, naj je meni napačno.“ Bratje niso bili zadovoljni s takim odgovorom, potuhnjeno odidejo, ter se pogovorè, da Nemanjo pogubè. Bali pa so se očitno pogubiti ga, ker narod je jako ljubil Nemanjo zbog njegove krasote, dobrote, pobožnosti in junaštva, torej ga skrivaj pograbiyo in

vržejo v neko jamo. Nemanja v jami ni poginil, nego se je rešil, povrnil med svoj narod, osvojil svoje in svojih bratov pokrajine, nje pak pognal.

Nemanjevi bratje pregnani iz svojih oblastnij odidejo k Grkom, da ž njihovo pomočjo, pa na škodo naroda, pobijejo svojega najmlajšega brata, in nazaj prisvojé svoje izgubljene pokrajine, in da Nemanji iztrgajo iz rok vso oblast, katero je imel nad srbskim narodom. Nemanja zbere svoje Srbe, in vojski se srečate pri Zvečanu. Naslednje jutro se udarite vojski. Nemanja pobije svoje neprijatelje, mnogo jih obleži, ostali pak razbegnejo. Na tem begu zadavi se en Nemanjev brat, za ostala se pak ne vé, kaj se je ž njima zgodilo; pred ko ne sta se podvrgla oblasti svojega najmlajšega, ali najizvrstnejšega brata.

Od te dobe začel je Nemanja resno skrbeti o tem, da vse srbske zemlje, kolikor je mogoče, v edinstvu obdrži, da vse spoji v eno državo, katero je na vsak mogoč način želel utrditi, razprostraniti in okrepiti. On je zgodaj začel udarjati na grške zemlje, v katerih so Srbi živeli, in na one zemlje, ktere so se razprostirale ob jadranskem morju. Takrat je Nemanja še nekaj priznaval vrhovno grško oblast nad sebo, ali že takrat so Grki začeli spoznavati, da je Nemanja človek nemiren, in nesitega duha, da se okrepljuje. Car Manuel je imel mnogo bojev z Madjari, in Nemanja je takrat navadno miroval, ali je celo tudi pomagal s svojo vojno Grkom. Ko pa Manuel umre, se proglasi Nemanja za samostalnega gospodarja srbskeje zemlji, in začne vojsko z Grki, v kterej osvoji, nekaj pa tudi razruši različna mesta. Potem se obrne na primorsko stran, na Dalmacijo, in tudi todi si veliko posvoji, na primer: Bar, Skader. Nemanja je takrat silno razprostranil svojo državo na vse strani, ko pa 1169. l. tudi Bosno osvoji, slušale so vse srbske zemlje Nemanjo. Srbska država se je takrat razprostirala od Donave, Save in jadranskega morja globoko v Albanijo in Makedonijo.

Od te dobe pričeli so Srbi zavzimatei na vztoku Evrope znamenit položaj, ki je jim od davnaj pripadal, in kterege so znali porabiti v svojo korist. Srbi, razcepljeni na mnoge oblastnije, niso imeli svoje vrhovne glave, morali so slušati in podložni biti sedaj enej, sedaj drugej sosednej državi, ali one države, ktere so obdrževale in varovale nekovo samostalnost, bile so večidel neznatne; stanovniki so se odlikovali z edinim junaštvom, s kterim so napadali svoje sosede, in s kterim so se branili tujih napadov. Nemanja je položil trdne osnove, na kterih je mogel razviti močni državni život.

(Konec pride.)

D r o b n o s t i.

Jugoslovanska ornamentika.

Glinski.

Domača industrija dolnjih padonavskih dežel se ponaša z obilno ornamentiko v preprogah, vezninah, zlatim in srebrnim kinčem. Ta umetnost je vzbudila pozornost muzejev in prijateljev umetne ornamentike. Torej sta g. F. Lay v Oseku in g. F. Fischbach v Hanavi sestavila vlni veličastno knjigo, ki priobčuje bogato, originalno ornamentiko jugoslovansko in podaje dobre nagibe za novo umetno industrijo. Založil je delo g. F. Fischbach in tiskal B. Dondorf v Frankfurtu. V lični knjigi se nahaja tudi podoba Jugoslovanke v narodni obleki in tri pole teksta, ki popisuje razširjenje, poezijo in domačo industrijo jugoslovansko. Tako so poročali pred nekimi meseci nemški časopisi. Mislimo vsaj, da zdaj, ko tuji občudujejo izvrstno slovansko ornamentiko, jo domači ne bodo zametavali, nego jo bodo tudi naši umetniki sprejeli za podlago svojim studijam in umetnim izdelkom ter ne več iskali na tujem reči, ki so boljše in lepše v domačih krajih najti.

Nekaj iz kuhinje starih Grkov.

D. T.

Znano je, da so Grki na dobro kuhinjo kaj držali. Aristophanes najimenitnejši skladatelj veselih iger grških, ki je svojimi veseloigrami okoli 427. pred Kr. slovel, nam je zapustil v svoji igri „Ekkleziacusi,“ ime za grški „ragout.“ Glasi pa se ta jed ovako v grškem tekstu:

Lepadotemacho-selachogaleo-kranio-leipsano-drimylio-drimmatosilphisparaomelito-katakachymeno-kichle-pikossypho-phatto-peristeralektryonoptegkephalo-kigklopelei-olago-osiraeo-baphetraganopterygon.

Johann Heinrich Voss, znan prevoditelj Homerovih pesnij je to velikansko ime v posebne dele razvezal, in takó-le v nemščino prestavil:

„Austerig-böckelig-buten-lampretiges-schaedelzerstückelungs-herbegebrühetes-silfionwürziges-honigbeträufeltes-amseligschnepfiges-tauben-fasani-ges-hähneleinhirniges-drosselgebratenes-ämmerling-hasiges-mostiges-graubiges Geflügelgericht. —

Našim gourmandom priporočujemo, naj si to klasično belensko „rihto“ po tem nakazku pripraviti dajo. Prav dobro diši.

Listnica. One č. gg., koji šče niso za 1872 platili, najuljudneje prosimo za poravnanje. — G. Kan-r Val. Prosimo za adresu, ker se Vam namenjeni list nazaj pošila.

Izdajatelj i odgovorni urednik: Martin Jelovšek.

Tisk in založba „Narodne tiskarne“ v Mariboru.